

Luonto on Jarmo Vacklinin sydäntä lähellä

Luontoavustaja tekee juttujaan satojen kilometrien päästä

”Loppukevät on kauneimmillaan, monet kukat reunustavat Säynätpuron varsia. Heleänkeltaiset rentukat kukkivat vesirajassa, kuivemmallalla maalla leskenlehdet ja ketunleivät ovat parhaimmessa väriloistossaan.”

Lukijamme ovat epäilemättä panneet merkille lehdessämme aika ajoin julkaistut **Jarmo Vacklinin** luontoaiheiset kolumnit. Yllä oleva lainaus on esimerkki toukokuussa julkaisusta Säynätpuro-jutusta.

Erikoista tämän kirjoittajan kohdalla on, että Vacklin ei asu seutukunnalla, vaan niinkin kaukana kuin Pyhäjoella Pohjois-Pohjanmaalla lähellä Raahea.

Osan juttukeikoista hän tekee kesämökiltä käsin Keiteleellä Pohjois-Savosta, mikä sekään ei aivan naapurissa sijaitse. Silti mies on kirjoittanut monet luontotarinat nimenomaan Joutsan luontokohteista, vaikka matkaa kotoa on lähes 400 kilometriä per siivu.

Vacklin on kirjoittanut muun muassa Haminanmäen tikkametsästä, Kostamonjoesta, Säynätpurosta ja Rutajoesta. Niemistenkylän Jääsjärven puolella pesivät kalasääsketkin saivat oman tarinansa. Lintujen kuvaamisesta hänellä on 25 vuoden kokemus.

– Kiinnostavat luontokohteet etsin pitkälti karttoja tutkimalla. Luonnonsuojelualueilta löytää parhaat paikat. Joutsan metsät ovat muuten kyllä paljon ojitettuja ja tehometsätalouden leimaamia, kuten on yleistä Suomessa, kertoo Vacklin.

Hyville luontojutuille tyypillistä on taitava tunnelman luo-

minen. Luonnonystävä nauttii päästyään johonkin kiinnostavaan paikkaan maastossa, mutta kuinka välittää sama tunne lukijoille? Ja miten tehdä kokemuksesta jotain pelkkää metsässä seisomista suurempi?

Vacklinilla on tunnelman välittämisen taito hyppysissä, kuten alun lainaus osoittaa. Hän on toiminut eri julkaisujen luontoavustajana vaihtelevalla intensiteetillä parinkymmenen vuoden ajan.

Yleensä hän tekee keikat Joutsan seudulle yhden päivän aikana. Aika riittää, kun starttaa kukonlaulun aikoihin Keiteleen kesämökiltä ja varautuu ajamaan takaisin iltamyöhään. Joskus Vacklin on tosin yhdistänyt luontokohdevierailunsa Leivonmäen kansallispuistossa vietettyyn yöpymiseen.

– Teillä on siellä mielenkiintoisia harjuja, joilla kasvaa esimerkiksi kangasvuokkoja. Myös suot ja varsinkin niiden pesimälinnusto on itselleni läheinen. Etu-Ikolassa sijaitsevasta Rokasuosta olen tekemässä juttua, sillä vierailin siellä viime kesänä.

– Kyllä sitä tulisi retkeilyä muutenkin, mutta bensarahojia kun saa, niin mielellään käy pidemmissä matkoissa, sanoo Vacklin.

Lukijamme voivat lähettää toimitukseen vihjeitä mielenkiintoisista luontokohteista. Luontoavustajallamme voi olla käyttöä paikallistuntemukselle.

Janne Airaksinen

Jarmo Vacklin kirjoittaa luonnosta muun muassa Joutsan Seutuun.

Tähän tiedostoon kootaan Jarmo Vacklinin Joutsan Seudussa julkaistuja luontojuttuja kirjoittajan luvalla.

Voit esimerkiksi tulostaa tiedoston mukaan omille luontoretkeillesi.

Paikallislehti Joutsan Seutu

Harvastensuo

Harvastensuo valmistautuu talveen. Loppusyksyllä mehukkaiksi kypsyneet karpalot muhivat talven yli ja ovat keväällä entistä mehukkaampia, ja niiden kirpeys on vähentynyt huomattavasti syksyisestä. Karpaloiden kerääminen on vähentynyt ja se ei ole enää niin tärkeä kotitarvemarja kuin menneinä vuosikymmeninä, suurin osa sadoista jää soille.

Harvastensuo on varsin pieni suo mutta se on ollut tärkeä paikka monin tavoin alueen ihmisille ja eläimille. Suo on säilynyt hyvin luonnontilaisena ja pahimmat ojitukset ovat sen pohjois- ja eteläpäässä. Itä- ja länsireunoiltaan se on mäkien ympäröimä ja ehkäpä säilyttänyt juuri tästä syystä luonnollisen tilansa. Vetensä suo saa sade ja pohjavesistä, jotka kiertävät lähialueiden harjujen ja mäkien alla. Varsinaista jokea tai puroa ei suolle laske.

Harvastensuo kuten muutkin avoimet nevat ovat olleet muuttolinnuille tärkeitä levähdyspaikkoja. Lähistön asukkaat ovat käyneet ampumassa sieltä muun muassa hanhia. Hanhien tullessa pohjoisilta soilta, on tiedetty syksyn ja hallan saapumisesta ja joutsenten auroista, taasen talven saapumisen. Usein asiat tiivistettiin sanalaskuihin, kuten ”halla hanhien siipien alla” ja niin edelleen. Toinen tärkeä lintu on ja oli riekko, nykyään tosin määrien taantumisen vuoksi. Alueen harvoilla soilla pesii edelleen jonkinlainen riekkokanta, vaikka se onkin joutunut siirtymään pakotettuna soiden ojitusten vuoksi selkävesien karuille saarille, lähes koko Keski-Suomen alueella, missä sitä nyt vielä siellä täällä esiintyy.

Metsäkanaksikin kutsuttu riekko oli ennen suomen tärkein riistalintu, nyt se on hävinnyt lähes koko Etelä-Suomesta soiden myötä. Jyväskylän eteläpuolella se rupeaa olemaan jo varsin harvinainen ja Joutsankin riekot ovat nykyisin hyvin vähissä.

Harvastensuo muistuttaa pohjanmaan aapasoita ja niiden kuivia ja karuja, puuttomia nevoja, joiden korkeiden rahkasammalmättäiden päällä kasvaa matalaa varpua, variksenmarjaa, kanervaa ja hillaa. Toki suolta löytyy muutamia pieniä suonsilmäitä ja maasto on sieltä täältä märempää ja vaikeakulkuisempaa. Märimmillä paikoilla kasvaa erilaisia heiniä ja

saroja. Aikoinaan lähistön asukkaat ovat käyneet niittämässä viikatteineen suolta heinää, mistä muistoksi on jäänyt suolato ja haasia, jossa heinä kuivattiin riukujen päällä. Tapa on suomesta lähes kadonnut, muissa pohjoismaissa sitä vielä saattaa nähdä käytettävän. Luonnonniityt olivatkin tärkeitä heinäntuottajia ja suoniityiltä kerättyä heinää ja turvetta käytettiin rakentamiseen, lämmitykseen ja eläinten kuivikkeeksi.

Harvastensuon vieressäkin on muistona muutamia niittyjä, kuten Saviniitty, Kyntöniitty ja Inkerinniitty, jotka ovat osin jo metsittyneet kuivauksen vuoksi. Toisinaan luonnonniityt kuivattiin ja muutettiin pelloiksi rukiille, kauralle tai nauriille. Vieläkin voi löytää vanhoja nauriskuoppia metsistä, niissä varastoitiin nauriita ja muita vihanneksia, jolloin hallat ja helteet eivät päässeet niitä pilaamaan.

Monet pelloiksi muutetut luonnonniityt palautettiin takaisin eläinten laitumiksi, kun niiden ravinteet oli käytetty loppuun.

Harvastensuolla ei ole varsinaisia patikkapolkuja, mutta suota ja sen linnustoa voi tarkkailla sen reunoilta, jotka ovat varsin

helppokulkuisia ja kuivahkoja. Suolle toivoisi pienimuotoista opastusta ja pitkospuista polkua, sillä se soveltuisi hyvin päiväretken kohteeksi muun muassa koululaisille, ja se sijaitsee vain lyhyen matkan päässä Joutsasta. Pieneen luonnonsuojelulliseen tekoon, Harvastensuon virkistyskäytön kehittämiseen, uskoisi löytyvän hieman rahaa ja tahtoa.

Lähistön kaikki muut suuremmat suot ovat ojitettu ja kuivattu, kuten Maissuo, tai sitten ne ovat kokonaan tai osittain muutettu pelloiksi, kuten Lakeasuo ja Kämpinsuo. Joutsan keskustan tuntumassa on Valklamminsuo, joka koostuu muutamista soistuneista lammista ja etupäässä rämeisestä metsästä, avosuota ei juuri ole. Harvastensuo on linnustoltaan, kasvistoltaan ja muilta luontoarvoiltaan aivan toista luokkaa ja toivoisi sen myös tulevaisuudessa olevan osa Joutsan arvokainta luontoa.

Jarmo Vacklin

Harvastensuo kuten muutkin avoimet nevat ovat olleet muuttolinnuille tärkeitä levähdyspaikkoja.

Luonnonkaunis Säynätpuro

Loppukeväällä luonto on kauneimmillaan ja monet kukat reunustavat Säynätpuron varsia. Heleänkeltaiset rentukat kukkivat vesirajassa, kuivemmalla maalla leskenlehdet ja ketunleivät ovat parhaimmassa väriloistossaan.

Vaikka Joutsa tunnetaankin järvistään, on kunnan alueella paljon hyvin säilyneitä pienvesiä. Pienet lammet, lähteet ja purot ovat sivussa valtavyylistä ja jäävät usein retkeilijöiltä huomaamatta.

Säynätpurokin sijaitsee Joutsan takamailla, nelostien itäpuolella. Osa Suomen merkittävimmistä puroista, varsinkin puronvarsi-lehdoista on suojeltu. Mutta vielä löytyisi suojeltavaa, sillä suojellun luonnon määrä prosenteissa on allistytävän vähäinen koko Suomen maa-alasta.

Säynätpuro virtaa läpi Säynätjärven, joka on varsin leveä harjuselänne. Harjussa näkyy ihmiskäden jäljet. Pohjoispäästä on kaivettu jonkin verran soraa, kuten lähes kaikista merkittävimmistä harjuista läpi Suomen.

Sora, eli lähinnä karkea hiekka- ja kiviaines, ovat luonnon valmiiksi seulomia maa-aineksia. Moreeni on valmista käytettäväksi rakennusaineena sellaisenaan, sillä siitä on manerjää aikoinaan varistanut hienon maa-aineksen pois.

Silti harjun kokonaisuus on edustava ollen Joutsan yksi merkittävimmistä harjuista niin pohjavesivarannoiltaan kuin muiltakin luontoarvoiltaan.

Säynätpuro on kaivanut uomansa läpi valoisien mänty- ja kanervakankaiden, jotka ovat kauneimmillaan kanervan kukkiessa loppukesästä. Myöhäisenä kukkijana kanerva kerää paljon hyönteisiä, kuten perhosia imemään imukärsällään mettä kanervan kukista.

Maasto on poronjäkälien ja sammalien peittämää. Erityisesti seinäsammalta on runsaasti. Kuten nimikin viittaa, seinäsammalta on aikoinaan käytetty rakennuksien eristämiseen ja tilkitsemiseen.

Myös runsaana esiintyvistä kanervasta ovat entisaikojen kekseliäät ihmiset tehneet monenlaista hyötytarviketta kuten vaikkapa luutia. Kanervaa on myös käytetty ruokien ja juomien tarveaineena.

Alkukesästä Säynätpuro virtaa verkalleen uomassaan toisin kuin keväällä, jolloin lumien sulamisvedet saivat sen rannat paikoin tulvimaan. Lumien sulamisvesillä onkin tärkeä

tehtävä keväällä saada maankamara kasveille kosteaksi, jotta ne saisivat voimaa herätä uuteen kasvukauteen.

Mikäli talvi on vähäluminen ja kevät ja alkukesä kuiva ja lämmin, kasvit ovat suurissa vaikeuksissa. Myös tulvilla on tärkeä merkitys purojen kannalta. Vedet estävät rantoja pensoittumasta ja kasvamasta umpeen, ja voimakkaat virtaukset tuovat tullessaan pohjalietettä, joka noustessaan rantametsiin tulvan avulla ravitsee ja lannoittaa kasvistoa.

Säynätpuro on myös tärkeä paikka monien eläimien ravinnonsaannille. Teeret ja muut puroa ympäröivän kuivan harjulinnuista käyvät siellä juomassa. Punarintojen, punavarpusten, peippojen, sirittäjien ja muiden lintujen kosintasäkeet kaikuvat puronvarsilehdoista ja korvista lähes koko toukokuun ajan.

Läheisillä harjuilla taas voi onnella kohdata kehraäjän tai kangaskiurun. Luonnosta löytää kyllä nähtävää ja koettavaa koko kesän ajalle, kunhan vain on aikaa ja malttia kuulostella ympärilleen.

Puro ottaa vetensä Iso-Säynätjärvestä laskien ne lopulta karun kauniiseen ja erämaiseen Kivijärveen, joka on rannoiltaan varsin kivinen. Järven linnuista voisi mainita kuikan ja monenlaiset lokit.

Säynätpuron reunamilta löytyy runsas ja monipuolinen kasvisto. Sieltä löytyy pieniä puronvarsilehtoja, joilla kasvaa muun muassa rätvänää, mesiangervoa ja vehkaa. Luhtaisilla tulvarannoilla viihtyy vaikkapa keltakukkainen ranta-alki, joka kasvaa joskus reilun metrinkin korkuiseksi.

Säynätpuron rannoilla on myös pieniä puronvarsikorpiä tervaleppineen ja lahopuineen. Korvet ovat usein varsin vetisiä kasvaen suopursua ja muita suokasveja. Alueella ei ole varsinaisia opastettuja retkipolkuja, mutta maastot ovat enimmäkseen helppokulkuisia.

Joen rantamilla ja harjuilla risteilee vanhoja polkuja, joita kannattaa käyttää herkästi haavoittuvan ja kuluvan harju- maaston suojelemiseksi.

Jokamiehen oikeudet ja vastuu kannattaa aina pitää mielessä, retkeili sitten missä päin vain.

Jarmo Vacklin

Säynätpuro korpi- ja tulvarantoineen.

Kostamonjoki

Pieni ja luonnonkaunis Kostamonjoki kiemurtelee harju- maastossa Joutsassa. Se on vuosituhansien aikana hiljalleen uurtanut itselleen väylän Kostamonjärvestä Angesselkään. Joki virtaa Tammimäen ja Kostamonharjun välissä.

Latvaosiltaan se on varsin luonnontilainen ja kapeimmil- ta kohdiltaan se muistuttaa enemmänkin puroa kuin jokea. Toisaalta syvemmillä suvantopaikoilla joen leveys on usei- ta metrejä. Joen vähäisen virtaaman johdosta hienojakoinen maa-aines, kuten humus ja savi pääsevät laskeutumaan joen pohjalle synnyttäen samalla monille vesikasveille otollista kasvualustaa.

Muutamissa suvantopaikoissa kasvaa runsaasti järviruo- koa ja kaislaa, sekä miehen korkuisia osmankäämiä. Näil- tä joen runsaskasvustoisilta paikoilta hakevat monet eläimet myös ruokailu-, pesintä- ja suojapaikkoja. Vesilinnuista joel- la viihtyvät muun muassa sinisorsa, tavi ja telkkä. Muuttoai- koina, loppusyksystä läheisellä Kostamonjärvellä kalastelevat koukkunokkaiset isokoskelot suurinakin parvina, sillä arkti- set muuttajat seurailevat usein Keiteleen ja Päijänteen vesi- reittejä laskeutuen välillä lepäilemään pienillekin vesistöille.

Kostamonjoen vesi on melko kirkasta ja puhdasta, mutta jonkin verran humuspitoista ja ruskeahkoa. Veden laatua pa- rantavat läheisten harjujen runsaat pohjavesivarat, jotka osit- tain purkautuvat niin jokeen kuin yläpuoliseen järveenkin. Joen keskivaiheilla oleva Isosuo on täysin sarkaojitettu ja se laskeekin jonkin verran humuspitoista ruskeaa vettä jokeen. Jotkin joen eläimet, kuten ravut eivät juuri piittaa, vaikka vesi olisi jonkin verran ruskeaa, tosin kovin happamasta ne eivät pidä. Loppukeväällä, talven jälkeen vesi on kirkkaimmillaan.

Pienet solisevat koskipaikat pitävät veden myös hapekkaa- na, joten ahvenet ja hauet viihtyvät siinä varsinkin kutuai- kaan.

Kostamonjoki on varmasti ollut tärkeä alueen väestölle kautta aikain. Kun Keski-Suomea ruvettiin asuttamaan kas- kiviljelijöiden toimesta, joutuivat entiset asukkaat eli lappa- laiset siirtymään pohjoisemmaksi. Kostamo nimi viittaakin suuresti Lappiin, missä on useita vanhoja samankaltaisia pai- kannimiä, kuten Kostamonpalonjänkä, jotka ovat olleet siellä todennäköisesti jo kauan ennen valtaväestön saapumista.

Niin lappalaiset kuin pellonraivaajatkin ovat eläneet luon-

non ehdoilla, sitä kunnioittaen. Kostamonjoen reunalla ole- vat Inkerinniitut kertovat luontaistaloudesta. Jokivarsilla ja tulvaniityillä laidunnettiin niin poroja kuin kotieläimiäkin.

Läheiseltä Harvastensuolta on käyty keräämässä suoheinät talteen pieniin suolatoihin, kunhan ne ensin kuivattiin haasioilla. Niin ladoista kuin haasioistakin ovat vielä lahonneet jäänteet nähtävillä.

Nykyisin jokivarren metsissä laiduntavat enää hirvet ja jä- nikset syöden haapojen pajujen ja raitojen oksia ja kuoria. Maatalouskin on kokenut kovia. Vanhat puimurit ja karhit ovat ruostuneet pakettipelloille, heinäseipäät ja kuhilaat elä- vät vain muistoissa. Vanhan myllyn paikastakin kertoo Kosta- mojoen alajuoksulla oleva Myllykoski, jonne lähitalojen jyvät vietiin jauhettaviksi. Kaukana ovat myöskin ajat jolloin Kos- tamonjoella, kuten muuallakin eteläisessä Suomessa, oli run- saat lohikalakannat. Kostamonjoellakin on ollut runsas, alku- peräinen purotaimenkanta. Nyt Etelä-Suomen purotaimenet ovat lähes täysin istutusten varassa.

Surkean kohtalon on kokenut myös muun muassa Sai- maan nieriä, joiden kutupaikat on hävitetty ruoppauksin ja padoin. Kostamonjoen purotaimenet saivat tuhansien vuo- sien ajan kaivella pesäkuoppansa harjujen sivulla virtaavaan jokeen, jonne sitten peittelivät mätinsä, virtaavan veden puh- taaseen hiekkaan. Kalastajat pyytivät merroillaan sen minkä tarvitsivat ja söivät, eivät enempää. Luontaistaloudessa ihmi- nen oli nöyrä luonnon edessä.

Parasta aikaa retkeillä Kostamonjoella on toukokuun ja ke- säkuun alku, jolloin hyönteisiä syövät laululinnut saapuvat. Joen rannoilla olevissa pienissä lehdoissa laulavat yötä päivää rastaat, kertut, kerttuset, punarinnat ja monet muut lajit.

Jokivarren linnusto on hyvin monipuolinen, käsittäen myös havumetsien lajeja. Kostamonjoen yläjuoksulla on pie- ni harjujen suojelualue, jossa kasvaa yli satavuotiasta van- haan kuusikkoja, naavoineen, kääpینهen ja keloineen. Suoje- lualueella kasvaa runsaasti muun muassa Isohirvenjäkälää, joka on käynyt monin paikoin harvinaiseksi näissä nykyisis- sä, lajistoltaan yksipuolisissa ja köyhissä talousmetsissä.

Jarmo Vacklin

Kostamonjoen soistuneita luhtarantoja.

Joutsan sääkset valmistautuvat muutolle

Kylmä ja sateinen kesä on koe-tellut luontoa monin tavoin. Kasvien juuret ovat kärsineet runsaasta sateesta ja kasvukausi on jäänyt tavallista lyhemmäksi. Varsinkin pohjoisimmassa Lapissa monet tunturikasvit kukkivat jopa kolmekin viikkoa keskimääräistä ajankohtaa myöhemmin.

Myös linnuilla on riittänyt ongelmia jo keväästä lähtien. Todennäköisesti osa muuttolinnuista jäikin varmasti kokonaan tulematta Suomeen pesimään. Eritoten kylmä toukokuu houkuttikin varmasti hyönteissyöjiä jäämään eteläisimmille leveysasteille, missä riitti hyönteisiä koko kesän ajaksi.

Joutsassa, kuten myös Luhangassa, joka on ollut erityisesti sääksien suosiossa, pesimätulos jäänee keskinkertaiseksi, eikä yllä huippuvuosien tasolle. Alueen sääkset asettuvat yleensä pesimään suurien selkävesien äärelle. Pesivä kanta ei pääse ainakaan ravinnon puutteesta romahtamaan, sillä järvet ovat hyvin kalaisia, joten ravintoa kyllä poikasille riittänee.

Sen sijaan ravintoa suurempi tekijä pesinnän onnistumiseen on ollut tämä kylmä ja märkä kesä. Poikaset ovat kärvistelleet kylmyydessä ja märkinä, ja suurin osa tämän kesän menehtyneistä poikasista onkin kuollut juuri kylmyyteen. Perinteiset poikastuhot, kuten yölliset huuhkajan vierailut pesällä, eivät ole koskaan aiheuttaneet raskaita hävikkejä populaatiossa. Näin poikkeuksellisen kylmän kesän jäljet tulevat näkymään vielä tulevinakin vuosina pesivien lintujen määrissä. Tänä kesänä kolmen tai neljän poikasen pesät ovat vähemmistönä. Useat parit saavat tyytyä poikaseen tai kahteen.

Osin kylmän kesän vuoksi ukkosmyrskyt ovat jääneet vain murto-osaan tavallisesta ja komeat sääksien risulinnat ovat pysyneet tasaisien ja "lakkapäisten" mäntyjen latvuksissa.

Kalasääkset ovat edelleen hyvin harvinaisia, uhanalaisia ja vähälukuisia lintuja Joutsan seudullakin, kuten koko Suomessa. Vaikka pareja pesiikin Joutsassa, Luhangassa, Laukaassa, Sumiaisissa ja erityisesti Konnevedellä sekä Viitasaarella, tasaisesti läpi Järvi-Suomen, lajin tulevaisuus on lähes täysin ihmisen varassa.

Mökkeily, veneily ja tehokas metsänhoito ovat vieneet sääksiltä perinteiset pesimäpaikat ja monilla alueilla suurin osa pareista pesiikin jo tekopesissä. Pohjois-Suomessa sääkset usein pesivät soilla, mistä ne tekevät ruuanhakureissuja kilometrienkin päähän, näin muun muassa Oulujärven seutuville.

Heinäkuun lopulla monet linnut ovat jo lähteneet muutolle, kuten kalatiira ja lapintiira. Kalasääksen pojat sen sijaan opettelevat lentämisen jaloa taitoa vielä elokuussakin ja saalistavat kaloja rantakaislikoista, jotta rasvakerros olisi paksu todella pitkälle ja rasittavalle muuttomatalle.

Voimakkainta muutto on syyskuussa, jatkuen vielä loka-kuullekin, jolloin pohjoisimmat pesijät saavat siivet alleen. Sääkset muuttavat yleensä yksin, mutta Joutsan parhaimmilla muuton seurantapaikoilla, muun muassa Suonteen rannoilla ja Tammimäen laella, voi nähdä hyvinä päivinä jopa kymmeniä lintuja.

Menneinä vuosikymmeninä kalasääksi on ollut vainottu lintu ja sitä on ammuttu surutta kanahaukan ja kotkan tavoin peläten sen vievän kalat vesistä. Mikäli sääksen pesältä ammutaan naaras, tarkoittaa se varmasti poikasien tuhoutumista. Koiras osaa kyllä saalistaa ja tuoda kalat pesälle, mutta ainoastaan naaras osaa paloitella kalasaaliin poikasien nokalle sopivaksi.

Toivotaan, että Keski-Suomen kymmenet sääksen poikaset, jotka tänäkin syksynä lähtevät uhmaamaan vaarallista muuttomatkaa, voivat palata ensi keväänä katsastelemaan jo omaa reviiriä.

Jarmo Vacklin

Arktinen muutto näkyi myös Joutsassa

Lokakuu on ollut perinteisesti arktisten lintujen muuton pääajankohta, niin myös tänäkin syksynä. Lintuja valui kohti etelää tasaiseen tahtiin, tosin lämmin syksy on hieman viivästyttänyt lintujen pääjoukkojen saapumista.

Mutta sitä mukaa kuin ilma kylmenee venäjän pohjoisosissa, saapuu myös runsaammin lintuja Suomeen. Tosin pelkkä ilman lämpötilan kylmeneminen ei laukaise lintujen muuttoa käyntiin, vaan siihen tarvitaan lisäksi kaunis aurinkoinen keli ja muutolle suotuisa itäkoillinen myötätuuli.

Vaikka suurimmat arktiset lintumassat muuttavatkin meren rannikkoa seurailleen, on muutto sisämaassakin monina keväinä ja varsinkin syksyisin varsin mielenkiintoista ja näyttävää katseltavaa. Tällöin on mahdollista nähdä hyvin suuri joukko lintulajeja joita ei maassamme muuten tavata.

Tänäkin syksynä arktinen muutto vilkastui syyskuun lopulla, jolloin saapuivat tuttuun tapaan ensimmäiset metsähanhiparvet. Muuton alkupuolella on ollut runsaasti kauniita poutapäiviä ja tämä saa linnut yleensä jatkamaan muuttoa pysähtymättä Joutsan pelloille ja soille laiduntamaan. Ensimmäiset metsähanhiparvet ovat todennäköisesti venäjältä tulleita, jonne talvi tekee jo toden teolla tuloaan lokakuun lopulla. Kauniilla kelillä linnut lentävät korkealla ja lajien määrittäminen on hankalampaa.

Aikoinaan jääkauden avittamana syntynyt Päijänteen vesistö on suuri apu lintujen suunnistaessa etelään. Niin Päijänne kuin yläpuolella oleva Keitele ovat lähes pohjois-etelä-suuntaisia, joten varsinkin huonolla kelillä linnut seurailivat suuria selkävesiä. Tällöin ne lentävät lähes vedenpintaa hipoen.

Joutsan selillä on jo jonkin verran näkynyt pieniä alliparvia joiden yksilömäärät ovat olleet noin sadan molemmin puo-

lin. Tämä tunturilampien ja järvien vilkas ja äänekäs lintu on syksyisin varsin hiljainen ja muutto tapahtuu enimmäkseen aamuisin ja öisin.

Valitettavasti monet allit joutuvat tänäkin syksynä ruokapataan, vaikka sen liha ei varsinaista herkkua olekaan.

Varsin myöhäinen muuttaja on myös isokoskelo, jonka päämuutto ajoittuu usein vasta lokakuun lopulle. Niin allien kuin isokoskeloidenkin muutto voi olla parhaina päivinä varsin näyttävää ja lintuja nähdään tuhansittain.

Joutsan seudulla hyviä muutonseurantapaikkoja ovat muun muassa Tammiselkä ja Pajuselkä, jonne kerääntyy pohjoisia vesilintuja jäiden tuloon asti, kuten uiveloita ja pilkka-siipiä. Hanhien havainnointiin ihanteellisin paikka on Tamminmäen torni. Joinakin syksyinä jotkut hanhilajit ovat olleet lähes kadoksissa. Ne saattavat hieman muutella reittejä kulloisenkin kelin mukaan. Kovalla vastatuulella ne pysähtyvät pelloille ja soille laiduntamaan ja ukkosmyrskyn sattuessa kohdalle linnut koettavat kiertää sen.

Metsähanhien päämuuton jälkeen lokakuulla parvissa voi nähdä myös muun muassa merihanhia, sepel ja tundrahanhia, sekä valkoposkianhia, jotka tuntuvat runsastuvan vuosi vuodelta. Sen sijaan suurimmat sepelhanhiparvet muuttavat lähinnä pitkin Suomenlahtea.

Lokakuussa ei kannata vielä pistellä kiikareita narikkaan, sillä Joutsan luonnossa riittää vielä runsaasti koettavaa, muun muassa arktisen muuton tiimoilta. Onnella lokkiparvesta saattaa löytyä grönlanninlokki, Suonteen rannoilta voi vielä marraskuussakin bongata satapäisen kuikkaparven, tai lähipelloilta tunturikiurun.

Jarmo Vacklin

Kuikkalintujen olemus on alkukantainen ja ylväs. Kuvassa on kaakkuri.

Kallioinen Huuvuori

Huuvuori sijaitsee Viisarimäki-Rutalahti -välisen tien puolivälissä. Huuvuori kuuluu osaksi Natura-suojelun piiriin, kuten myös muutamat muut lähiseudun vuoret. Suomen mitakaavassa voidaan hyvinkin puhua vuorista, sillä lähes 200 metriä merenpinnan yläpuolelta olevilta lakialueilta aukeavat kauniit maisemat Päijänteelle.

Pohjois-Joutsaan ja Toivakkaan päättyvä vuorijono saa alkunsa Lapista. Vaarojen ja vuorien yhtenäinen ketju kiertää Kainuun ja Savon kautta Keski-Suomeen. Huuvuoren eteläiset rinteet kuuluvat Joutsaan. Jylhä ja laaja kallioselänne tekee myös Pohjois-Päijänteestä maisemallisesti mielenkiintoisen ja karun kauniin. Rannat ovat kivikkoisia ja kallioisia.

Sen sijaan Suomenselän alue Etelä-Pohjanmaalla ei yksittäisine vuorineen enää liity kiinteästi Joutsan vuoriseutuun. Tämä Joutsan takamailla oleva ylänköalue sai olla varsin pitkään rauhassa hakkuilta ja muilta maansiirtotoimilta.

Lähes koko Huuvuoren peittämään vihreään metsävaippaan on tullut hakkuuaukkoja monin paikoin. Etenkin sen lakiosien ja itärinteiden metsiä on käsitelty voimakkaasti.

Silti alueelta löytyy runsaasti niin harvinaisia, kuin tavallisempiakin kasveja ja eläimiä. Louhikkoisimmilla alueilla on pieniä aloja, joihin kirves ei ole koskaan kajonnut tai hakkuisista on jo aikaa vuosikymmeniä. Joillakin paljailla kalliopinnoilla kasvaa pelkästään sammalta tai jäkälää, joista osa on uhanalaisia.

Sen sijaan viereisen Vallyvuoren tapaisia, yli 40 metriä korkeita kalliopahtoja ei Huuvuorelta löydy. Huuvuoren vanhimmissa metsissä viihtyvät edelleen niin metso, peukaloinen, pyy, hiirihaukka, kanahaukka, varpushaukka ja eritoten huuhkaja. Huuhkaja ei ole kovin runsas pöllölaji Joutsassa ja sen edelle menevät määrällisesti niin viirupöllö, helmipöllö, kuin myös varpuspöllökkin. Valkoselkätikan havaitseminen ei ole Huuvuoren metsissä ollenkaan harvinaista.

Myöskin vanhojen metsien laji, palokärki esiintyy runsaana. Palokärjen voimakas ja riipaiseva huuto täyttää Huuvuoren rinteet sateisina päivinä, jolloin tämä suuri tikka on mieluiten äänessä.

Alueelta löytää lukuisia kasveja, jotka menestyvät parhaiten vain kallioisilla alueilla, kuten tervakot, kalliohatikka ja kallioimarre. Kallioimarre häviää metsistä, joissa tehdään runsaita hakkuita. Kasvi ei kestä suoraa auringon paahdetta, vaan käpertyy rullalle. Se ei välttämättä kuole, mutta saattaa mennä vuosikausia ennen kuin se virkoo otollisissa olosuhteissa kasvamaan. Vuoren eteläinen rinne on monelle kasville mieluinen kasvupaikka. Alarinteessä valumavedet ovat mineraalipitoisia ja aurinko pääsee paistamaan rinteeseen lähes koko päivän.

Huuvuorelta ja sen ympäristöstä löytyy monia mielenkiintoisia kohteita. Vuoren länsirinteen alaosissa on muun muassa pienimuotoista lehtoa, jossa kasvaa kotkansiipeä ja muita saniaisia. Vuoren etelärinteillä on kaksi pientä ylänköjärveä, Valkea-Kuorejärvi ja Iso-Kuorejärvi. Järvet ovat reunoiltaan osaksi soistuneita ja sijaitsevat liki 200 metriä merenpinnan yläpuolella.

Järvillä kasvaa muun muassa kaunis valkoinen pohjanlumme, joka on varsin vaatimaton kasvupaikkojensa suhteen ja kasvaa toisinaan ruskeavetisillä suolammillakin. Kämmeköistä voisi mainita paikoin runsaanakin kasvavan maariankämmejän sekä varjoisemmilla paikoilla viihtyvän valkolehdoikin. Alueella esiintyy myös kalliokieloja ja hietaorvokkia, joka kasvaa kallion rakosissa tai kasvittomilla, paljailla kallion pinnoilla. Se ei juuri viihdy muiden kasvien seurassa.

Karua kallioluontoa elävöittävät monet pienet norot ja läheteet, joiden kasvisto on rikasta. Huuvuoren reunoilta löytyy myös pieniä soita ja rämeitä.

Retkeilyn kannalta Huuvuori on osin vaikeakulkuista ja sieltä puuttuvat merkityt polut. Ajettaessa Rutalahdesta noin viisi kilometriä Viisarimäelle päin on tien vasemmalla puolella parkkipaikka, johon voi jättää auton. Matkaa on jatkettava jalkaisin vielä noin 1,5 kilometriä, kunnes metsäautotie kääntyy Huuvuoren maisemiin. Maasto on puustoista, louhikkoista ja kumpuilevaa.

Jarmo Vacklin

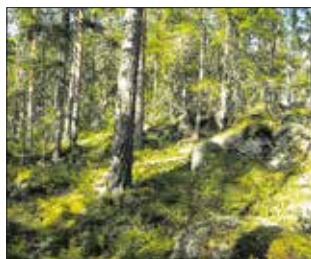
Osa Huuvuoren puista ovat satoja vuosia vanhoja.

Yöksi sulkeutuva pohjanlumme on yleinen Huuvuoren ympäristön vesistöissä.

Luonnonkaunis Valkea-Kuorejärvi.

Vanhaa ja kallioista rinne-metsää Huuvuoren kupeella.

Kirkkokangas henkii mennyttä aikaa

Joutsan eteläpuolella sijaitseva Kirkkokankaan alue on niin luontoarvojen kuin myös historian kannalta mielenkiintoinen ja merkittävä alue. Lännessä Pekkasten kylästä ja Häränsilmän lammesta etelään sijoittuva alue rajoittuu Päijänteen Laiskaselkään ja idässä Nelostiehen.

Alueen maasto on kumpuilevaa ja mäkistä, muodostuen etupäässä hiekkaisista harjuista. Korkeita paikkoja on paljon ja Kirkkokankaan sydän kohoaaakin yli sadan metrin korkeuteen nykyisestä merenpinnasta. Ilmeisesti osa Kirkkokankaasta on muodostunut hiekan lisäksi myös karkeasta moreenista, sillä Kirkkokankaan huippu on hyvin kivikkoisen.

Aikoinaan, kivikauden lopulla vesi vellooi nykyistä Päijäntettä 40-50 metriä korkeammalla ja huuhteli lopulta rantatörmän moreenista hiekan pois. Muinainen, osin jyrkkäkin rantatörmä erottuu hyvin maastosta kivikkoisena alueena, jossa on monia valtavia siirtolohkareita.

Ammoinen rantatörmä mutkuttelee lähinnä Kirkkokankaan itäistä reunaa pitkin. Korkeimmilla kohdilla kasvisto on karua, lähinnä matalaa varpua. Kirkkokankaan kivikkoiselta laelta löytyy vielä hieman vanhaa metsää, jossa on yli sata vuotta vanhoja mäntyjä ja kuusia, osa kauniisti kelottuneina.

Silti suurin osa paikan metsistä on talouskäytössä ja ne ovat joko avohakattuja, harvennettuja tai taimikoilla. Joutsasta löytyy muualtakin lukuisia komeita, muinaisia rantatörmiiä tuhansien vuosien takaa. Nämä rantapaikat olivat aikoinaan, kuten nykyisinkin, haluttuja asumusten paikkoja.

Vanhat asuinpaikat sijaitsevat Joutsassa etupäässä vesiteiden rantamilla ja yleensä yli 100 metriä nykyisen merenpinnan yläpuolella. Ne ovat usein harjujen tai mäkien rinteiden tasaisilla terasseilla. Kirkkokankaankin muinaisessa rantatörmässä on painanteita, joita on tulkittu vanhojen asuinpaikkojen pohjiksi.

Hyvällä onnella saattaa hiekasta putkahtaa esille vanha savinen ruukun palanen, joka on yleensä kellertävää ja koristeltua kampakeramiikkaa. Museoissa on runsaasti Joutsasta löydettyjä kivikautisia ja sitä nuorempia käyttöesineitä, kuten talttoja, kirveitä ja nuolenkärkiä. Usein ne ovat varhaiselta metallikaudelta. Varhaiselta metallikaudelta otaksutaan olevan myös niin kutsutut lapinrauniot. Näitä hautaröykkiöitä on myös harvakseltaan Joutsassa, mutta ne ovat usein paksun

sammaleen peitossa ja vaikeasti löydettävissä.

Yksi Kirkkokankaan erikoisuus on kirkkokivi. Tälle suulle siirtolohkareelle johtaa osittain peittyneet ja metsittyneet polku. Perimätietojen mukaan kirkkokivet ovat olleet aikoinaan tärkeitä kokoontumispaikkoja, joissa on pidetty uskonnollisia menoja ja niitä on pidetty myös uhrikivinä, vaikkei Joutsan kirkkokivessä olekaan uhrikiville tyyppillisiä hakattuja kuoppia.

Kirkkokiven käyttö on ollut mitä todennäköisintä Joutsassa, sillä kirkko saatiin paikkakunnalle varsin myöhään. Moniin naapuripitäjiin, kuten Hartolaan ja Luhankaan saatiin kirkot paljon ennen Joutsaa. Kivi on ollut käytössä ilmeisesti usean sadan vuoden ajan. Kirkkokivi muodostaa lisäksi toisen suuren siirtokiven kanssa niin sanotun pirunpesän. Tätä pientä luolaa on varmasti käytetty aikoinaan tulentekopaikkana metsästys- ja kalastusreissuilla, sillä muinainen ranta on ollut aivan kiven vieressä.

Kirkkokankaan harju kuuluu osana läpi Joutsan kulkevaan harjuksoon, joka jatkuu aina Leivonmäen kansallispuistoon asti. Kankaalta löytyy runsaasti harjukuoppia, eli suppia. Suppien otaksutaan syntyneen hiekkaan sulaneista suurista jäälohkareista. Suurimpiin suppiin syntyy järviä ja lampia, kuten Kirkkokankaalla on tapahtunut.

Yksi kauneimmista on Häränsilmän lähdelampi, joka on jo osittain soistunut reunoiltaan. Syvään kuoppaan syntynyt lähde ei pysty juoksuttamaan vettä pois, joten se siivilöityy hiljalleen hiekan läpi tai haihtuu. Suomen kauneimpia ja suurimpia suppia löytyy runsaasti muun muassa Rokuan kansallispuistosta. Suppien kasvillisuus poikkeaa usein muuten niin karujen harjujen niukasta lajistosta, ja muun muassa saniaiset, kämmekät ja monet harvinaiset sammalet ovat yleisiä.

Kirkkokankaan linnusto muuttuu sitä mukaa kuin metsät nuortuvat. Vanhojen metsien lajeista pesii ainakin vielä palokärki, pyy, puukiipijä ja korppi. Myös kehrääjä viihtyy kesäisin harjun valoisissa metsissä. Nisäkkäistä orava on yleinen ja se löytää vanhoista puista tupsu- ja riippunaavaa pesätarpeisiin.

Jarmo Vacklin

Kirkkokivet ja luolat ovat olleet ihmisille tärkeitä kokoontumispaikkoja erilaisten sotien ja vainojen aikana.

Muinaisrantaa Kirkkokankaalla.

Etu-Ikolan Rokasuo elää ja voi hyvin

Päivä pitenee Rokasuolla. Pakkasen taituroimat jääkiteet välkehtivät rämeen kitukasvuisten mäntyjen oksilla. Kevät tekee hiljalleen tuloaan Rokasuolle, joka sijaitsee Etu-Ikolassa pohjoisosissa Joutsaa.

Talvellakin Rokasuo elää, vaikkakin säästöliekillä. Talvessa luonnossa linnut ovat pääosassa. Korppi rupeaa jo korjailemaan pesänsä ja teeret syövät koivun silmuja suonreunan koivikoissa. Hömötiaiset tapailevat vielä vaisusti ja alakuloisesti ensimmäisiä laulunsäkeitään.

Vaikka nykyiset talvet ovat enimmäkseen leutoja ja vähälumisia, suo ei sula vähällä. Suo on talvella kylmä ja jäinen paikka. Rokasuon sammalikon syvyysiin on kaivautunut tuhansia hyönteisten toukkia, jotka saavat odotella siellä turvallisesti kevään tuloa. Suon vakaat olosuhteet ovat toukille elintärkeitä. Kesällä toukista kuoriutuu muun muassa kauniita suokeltaperhosia ja juolukkasiniisiä, jotka viihtyvät Rokasuon juolukkakasvustoilla. Myös metsämittareita lentelee suolla runsain joukoin.

Lähes joka suolta löytyy rämettä, niin myös Rokasuolta. Rämeen yleisimpiä hyönteisiä on ristihämähäkki, joka kutoo taidokkaasti verkkojaan kitukasvuisten mäntyjen ja suopursujen joukkoon. Verkosta lähtevä pitkä johdinlanka ilmoittaa saaliin olevan ansassa ja myrkyllinen puraisu viimeistelee saalistuksen.

Rokasuo, kuten muutkin paksuturpeiset suot ovat kehittyneet tuhansien vuosien kuluessa. Todennäköisesti Rokasuo on saanut alkunsa jo Suur-Päijänteen aikoina. Nykyisen noin 150 kilometriä pitkän Päijänteen tilalla otaksutaan olleen ainakin 300 kilometriä pitkä, suurempi järvi. Tuolloin veden pinta on ollut kymmeniä metrejä nykyistä korkeammalla ja vedet ovat laskeneet Kalajokilaaksoa pitkin Pohjanlahteen. Virtausten suunnan muutokset johtuvat maankohoamisesta, joka nykyisinkin on suurempaa Pohjanmaalla ja karulla Suomenselällä kuin muualla Suomessa.

On hyvin todennäköistä, että Päijänteen kutistuessa Rokasuon painanteeseen on muodostunut järvi, joka on hiljalleen umpeenkasvanut suoksi. Järvi ei pysynyt hengissä ilman laskujokia tai puroja. Sen sijaan nykyinen Rokasuo voi varsin hyvin, eikä vähiten suojeleuden ansiosta. Suon pohjalla oleva savimaa, mikä on järven peruja, pitää vesitalouden tasapainossa. Ympäroiviltä kankailta ja harjuilta valuva hapekas ja ravinteikas sade ja pohjavesi tekevät Rokasuosta muun muassa kasvistoltaan hyvin rikkaan suon.

Tavallisestihan happamassa suon turpeessa ei juuri ravinteita ole. Rokasuolla ja sen kasveilla ei ole kuivinaan kesinä hätää, sillä pintakerroksen sammalet pystyvät varastoimaan todella suuria määriä vettä. Yksi Rokasuon kasviston helmiä on punakämmekä, joka on käynyt varsin harvinaiseksi eteläisessä Suomessa.

Kasvupaikkojen suhteen varsin vaateliaan punakämmekän esiintyminen Rokasuolla kuvastaa suon monipuolista ja rikkasta kasvistoa. Sitä mukaan kuin soita on myllätty ja kuivattu, ovat punakämmekät hävinneet, yhä useammin myös Pohjois-Suomesta. Kelvataksaan punakämmekälle suon tulee olla vähintään keskiravinteinen.

Rokasuo on tyypiltään lähinnä koho eli keidassuo. Keidassuo on Järvi-Suomen yleisin suo tyyppi ja sitä esiintyy myös vähäisillä Pohjois-Karjalan järviseduilla. Poikkeuksena Ilomantsi, jonka pinta-alasta ainakin puolet on suota. Keski-Suomen keidassuot muuttuvat pohjoiseen mentäessä hiljalleen aapasoiksi. Pihtiputaan pohjoispuolella suot alkavat olla enimmäkseen jo karuja ja kuivia aapasoita, laajoine puuttomine nevoineen.

Jarmo Vacklin

Kymmenet kasvilajit viihtyvät märällä Rokasuolla.

Vaivero aloittaa kukintansa jo toukokuun alkupuolella.

Harjunmäen vanhassa metsässä on oikean ikimetsän tuntua

Eteläinen Keski-Suomi, Joutsa mukaan lukien on Suomen puustorikkainta aluetta, vaikkakin niiden lajirikkaus ja luonnontilaisuus on vähentynyt vuosi vuodelta. Monipuolisuuden tilalle on tullut puupeltoja, jotka hakataan jo 50–70 vuoden iässä, ja puut ovat kaikki lähes samanikäisiä. Lisäksi metsistä harvennetaan yleensä lehtipuut pois.

Joten vehreyttä ja vihreyttä löytyy. Oikean ikimetsän kehittymiseen menee kuitenkin vähintään 300–500 vuotta, joten tällaisia metsiä ei ole Suomessa juuri kuin suojelualueilla. Näin myös Joutsassa.

Yksi arvokkaimmista Joutsan kohteista on pieni suojeltu metsikkö Harjunmäen kupeessa. Se sijaitsee Tammimäen ja Kostamonjärven välissä. Harjunmäen metsässä on oikean ikimetsän tuntua naavoineen ja lahopökkelöineen, sekä vanhoille kuusikoille tyypillisine lajeineen.

Metsä on osittain yli satavuotiaista kuusikkoa, jonka aluskasvillisuus muodostuu erilaisista kerros- ja seinäsammalista. Seinäsammalia on nimensä mukaan käytetty menneinä aikoina seinien tilkitsemiseen ja karjan kuivikkeena. Myös monet eläimet kantavat sammalia ja jäkälää pesätarpeiksi. Näitä ovat muun muassa oravat, myyrät, hiiret ja linnut, kuten peippo.

Koska sammalet ja jäkälät ovat varsin vaatimattoman näköisiä jäävät ne helposti nykyajan ihmiseltä vähälle huomiolle. Sen sijaan luonnolle niillä on tärkeä merkitys. Paksu sammal- ja jäkälämatto suojaa erinomaisesti puiden ja pensaiden juuria jäätymiseltä ennen lumen tuloa. Toinen oleellinen tehtävä on ylläpitää maanpinnan kosteustasapainoa, joka pysyy vakaana näin sateettominakin aikoina.

Sammaleen kosteuden turvin riidenlieko, metsäkorte, metsätähti, kallioimarre ja muut kasvit selviävät sateettomina kausina. Yksi syy talousmetsien kasvuston köyhyyteen onkin juuri sammalien ja jäkäläiden ahdinko, jonka on aiheuttanut 1960-luvulla alkanut metsien hallitsematon koneellinen ojitus, ylisuuret hakkuut ja tyypellä lannoittaminen. Talousmetsästä on tullut liian kuiva paikka monelle kasville.

Harjunmäen linnusto kuin kasvistokin on lajirikasta ja siellä tapaa lajeja, jotka ovat tyypillisiä juuri vanhoissa ja tuoreissa kangasmetsissä. Kauniina kesäpäivänä voi lämpöisellä

kivellä lepatella siipiään täpläpaperikko. Vaikka laji on vähentynyt vanhojen metsien myötä, sitä tapaa silti ilahduttavasti monin paikoin Joutsaa.

Harjunmäen metsästä löytyy myös useita sienilajeja, jotka ovat sidoksissa juuri kuuseen. Yksi näistä lajeista on kellertävä kuusilahokka. Sen voi löytää kannoista tai kaatuneista lahoavista puista. Kuusilahokka on myös erinomainen ruokasieni ja sen satokausi kestää lähes koko kesän ajan. Lisäksi se on satoisa sienilaji, kasvaen pienissä ryppäissä.

Harjunmäen vanha metsä herää kevääseen jo varhain. Sammalet aloittavat kasvunsa heti lumien sulettua ja lintujen soidinlaulu kaikuu metsästä jo maaliskuussa. Käpytikka, palokärki ja tiaiset ovat kuuluvimmasta päästä. Myös tiltalti ja pyy viihtyvät hämyisessä metsässä, jonka korkeat puut suojaavat kasvustoa niin auringolta kuin sateeltakin.

Kun kuusi kukkii kesäkuussa ja tuuli kuljettaa sen keltaista siitepölyä uusille kasvupaikoille, on monilla lintupareilla jo jälkikasvu maailmalla. Korkeiden kuusien latvuksissa harjoittelevat niin hippiaisten kuin puunkiipijöidenkin poikaset lentämisen jaloa taitoa.

Joutsan maa-alan peittävät metsät hyvin tarkkaan, eikä peltojen ja soiden osuus ole kovinkaan suuri. Myös kaikki rämeetkin on ojitettu ja valjastettu puun tuotantoon. Pitäjän metsät ovat olleet iät ja ajat jylyhiä ja tummanpuhuvia kuusikoita. Mänty on vallitsevana vain kallioilla, soilla ja moreeni-harjujen lakiosissa.

Joutsan ja monen muunkin kunnan kehitys on perustunut pitkälti puulle. Valtio on ollut menneinä aikoina tärkeä puunjalostusteollisuuden tukija ja täältäkin metsistä on saatu raaka-aineita valtion terva- ja viinatehtaisiin. Ilman valtion apua Suomen metsien ja metsäteollisuuden asema olisi aivan toisella tasolla.

Joutsan vanhat metsät ovat pienialaisia ja ne sijoittuvat suojelualueilla, jokien varsille, harjujen kupeille tai useimmiten soiden reunarämeille. Yleensä ne ovat kitukasvuaisia männiköitä.

Jarmo Vacklin

Harjunmäen moreenikerroksen alla on runsaat pohjavesivarannot, joista metsä saa mineraalipitoista ja hapekasta vettä.

Ennen varsin yleinen isohirvenjäkälä on monin paikoin vähentynyt tai kadonnut kokonaan. Jäkälät kärsivät helposti pienistäkin ilman- ja saastemääristä.

Lehmusuo heräilee kevääseen korppien tanssiessa yläilmoissa

Vain muutaman kilometrin päässä Joutsan itäiseltä rajalta Pajumäen suunnassa sijaitsee Lehmusuo. Suo on tyyppillinen sisäsuomalainen keidassuo ja kuuluu Natura 2000 -suojeluohjelmaan. Lehmusuo on niitä harvoja Leivonmäen kansallispuiston ulkopuolella sijaitsevia soita, jotka on onnistuttu suojelemaan. Ojitettujen rämeiden ja turvetuotantoon otettujen soiden määrä on alueella moninkertainen verrattuna suojeletuihin hehtaareihin.

Joutsassa on otettu vuosien varrella monia hienoja lintusoi-ta turvetuotannon piiriin, kuten Havusuo, Pihlasuo ja Rääsyo. Ehkäpä meidän tulisi olla enemmän huolissaan ja myös-kin ylpeitä näistä soista, jotka ovat ainutlaatuisia maailmassa.

Niin monet lajit ovat valitettavasti taantuneet soilla. Monista maista on kurki muun muassa hävinnyt tyystin pesivänä, kuten Englannista. Meillä pesii kuitenkin vielä toistaiseksi joitakin tuhansia yksilöitä. Tosin Joutsassa ei tätä nykyä ole enää montaakaan paria joita suojella.

Maaliskuun alussa auringon säteet pääsevät vihdoon maa-han asti ja lämmittävät Lehmusuon jäistä ja lumista pintaa. Vuosi vuodelta yhä aikaisemmin ja nopeammin keväinen ja lämmin tuuli humauttaa lumet suolta pois. Sulamisvedet ovat tärkeä keväinen elementti, jonka turvin uusi elämä saa alkunsa vielä kylmässä ja routaisessa maassa.

Lehmusuon kevään aloittavat jo helmikuun lopulla kor-pit, jotka tekevät soidinlentonsa korkealla yläilmoissa. Linnut tarttuvat toisiaan varpaista kiinni ja tulevat hurjasti pyörien yhdessä alaspäin. Väliin ne sukivat toistensa sulkia puun oksalla, kiintymyksen merkiksi.

Myös kasvit nousevat maasta kun vain kynnelle kykenevät. Kun ensimmäiset sulat pälvet ilmaantuvat mättäille, alkavat rahkasammalet ja tupasvillat versoa uutta kasvua. Edes yö-pakkaset eivät lannista kasveja.

Suota ympäröivällä rämeellä monet varpukasvit oikovat lumien taivuttamia varsiaan. Isovarpurämeen suopursujen, juolukoiden ja muiden kasvien suonistoissa alkaa mahla vir-rata pitkän talven jälkeen.

Lehmusuon runsain puu on mänty. Ne ovat osin hyvin

vanhoja, paksuja ja paksuraisia. Avoimen nevan laidassa lu-kuisat myrskytuulet ovat koetelleet niitä, ja nyt nämä puuvan-hukset ovat niin oksiltaan kuin rungoltaan mutkaisia. Ikää niillä on 200–400 vuotta, lyhydestään huolimatta.

Havupuiden siementäminen keväiselle hangelle tuo lisä-ravintoa monelle linnulle ja nisäkkäille. Hyvinä käpyvuosina Lehmusuolla viipyvät ruokailemassa etenkin pikkukäpylin-nut, mutta myös iso- ja kirjosiipekäpylinnut. Paikkalinnuis-ta hömö- ja töyhtötiainen ovat varsin runsaslukuisia. Monet puut koettavat löytää kasvupaikkansa suolta, mutta märkä kasvualusta tekee niiden elosta lähes mahdotonta.

Lehmusuon lähettyvillä kasvaa myös tervaleppää, jota voi-si kutsua melkeinpä suopuuksi. Tervaleppä on ollut mennei-nä aikoina nykyistä paljonkin yleisempi. Se on altis lämpöti-lojen muutoksille. Niin Lehmusuolla kuin vaikkapa Peräme-ren rannikolla pienet tervaleppämetsiköt kasvavat kosteilla tai jopa täysin vetisillä suo tai rantaluhdilla. Monien suokasvien juurista löytyy ilmaonteloita ja suonia, joiden avulla ne voivat ottavat veden yläpuolelta ilmaa. Näin ollen vaikka tervalep-päkin seisoi tyveään myöten suon hapettomassa vedessä, se saisi juurilleen happea ilmasuonia pitkin.

Kuten sisämaan keidassuot yleensäkin, myös Lehmusuo saa suurimman osa vedestään sateen mukana. Kuivina ai-koina suon tulee pärjätä rahkasammaleen sitoman kosteu-den turvin. Pohjois-Satakunnassa sana keidas on tarkoittanut suota, siitä nimi on tullut laajemmin tunnetuksi.

Lehmusuo on retkeilijälle haastava, sillä märällä suolla kulku on vaivalloista ja raskasta. Varsinaisia viitoitettuja re-kipolkuja ei ole, eikä tulen tekopaikkoja. Silti suolla on näh-tävää keväisistä teerenpeleistä syksyisiin hanhien muuttoon. Hyvällä onnella voi löytää kulorastaan pesän rämeen laidalta.

Keskikesän helteillä suolla käyvät kyykäärmeet ottamas-a aurinkoa ja syömässä sisiliskoja sekä sammakoita. Soille tyyppillisesti tuhannet sääsket, paarmat ja hirvikärpäset ovat myös retkeilijän kiusana.

Jarmo Vacklin

Lehmusuolla tava-taan useita suotyy-ppettä. Keidassuo on hitaassa muutosti-lassa koko ajan.

Osa Leh-musuon kilpikaar-naisista männyistä ovat sato-ja vuosia vanhoja.

Vällyhoilo on hieno luonnonnähtävyys

Keski-Suomesta löytyy monenlaisia murroslaaksoja ja rotkoja. Tunnetuimmat kenties Laukaan ja Sumiaisten Hitonhaudet. Osa veden ja mannerjään kovertamista jäljistä sijaitsee veden alla. Yksi tunnetuimmista lienee Torisevan rotkojärvi.

Myöskin Päijänteen rantamilta löytyy merkkejä mannerjään vierailusta. Rantojen silokallioihin on jäänyt jään raapiumia uria, usein ne ovat luode-kaakko suuntaisia.

Joutsan yksi mielenkiintoisimmista ja erikoisimmista luontokohteista on Vällyhoilo. Se sijaitsee Joutsan ylänköalueella, jylhien mäkien, tai oikeastaan Suomen tasaisissa oloissa, jylhien vuorien puristuksissa.

Harvalla autoilijalla tulee mieleen ajaessa Rutalahdesta Viisarimäkeen, että tien paikalla on aikoinaan todennäköisesti virrannut vuolas virta. Virta, joka koversi itselleen uuden lasku-uoman Vällyvuoren, Kuusarinvuoren ja Huuvuoren välistä. Suur-Päijänteen valtavat jää ja vesimassat löysivät kallioista heikon ja rapautuneen kohdan, vieden niin karkean kuin hienonkin maa-aineksen mennessään.

Koska vesimassat huuhtelivat hiekka-aineksen pois, on kasvillisuus edelleen niukkaa ja kitukasvuista. Lukuun ottamatta muun muassa sammalia ja jäkäliä, joista osa on hyvinkin harvinaisia. Näistä mainittakoon munasammal ja kalliokeuhkojäkäli. Rinteiden metsät ovat etupäässä kuivia mäntykankaita, joilla kasvaa kenttäkerroksessa vain kanervaa, puolukkaa, katajaa.

Maasto on paikoin hyvin vaikeakulkuista ja louhikkoista, hiekka-aineksien puuttuessa. Monet Vällyhoilon jyrkistä, jopa lähes 50 metrisistä pystykallioista ovat pysyneet lähes puhtaina kasveista. Joillakin kalliohyllillä voi esiintyä jo paikoin harvinaista hajuheinää ja pystykallioillakin viihtyy muutama onkalosammal ja pystysammallaji.

Sen sijaan monien vuorien aikoinaan vedenkoskemattomat laet ja selänteet ovat rehevämpiä kasvistoltaan. Myöskin Vällyvuoren päältä Vällyhoiloon laskeva puro on reunoiltaan lehtomainen ja puron reunoilla kasvaa runsaasti muun muassa kotkansiipeä. Retkeilijä voi myös löytää lehdoista ja niitty-laikuilta mäkitervakon, tuoksumataran, lehtopalsamin ja hietaorvokin. Kahden jälkimmäisen lajin esiintyminen harvenee mentäessä Keski-Suomesta pohjoiseen.

Pienillä suolaikuilla ja suurenaisten lampien rannoilla kasvaa maariankämmekkää ja punakämmekkää. Jylhimmillään Vällyhoilo on Kuusarinvuoren, Vällyvuoren ja Sammakkolammen kohdilla. Sammakkolampi on kaunis, kirkasvetinen ja karurantainen, rajoittuen Rutalahti-Viisarimäki tiehen. Paljaat kivikot, pirunpellot ovat merkkeinä muinaisen meren tai järven rantaviivasta.

Vällyhoilontien varrella on useita luonnonsuojelualueita ja laajemmin se kuuluu myös Natura-2000 verkostoon. Suojelualueet ovatkin tarpeen, sillä alueen paikkalinnusto on runsas. Muun muassa pohjantikka, käpytikka, palokärki, pyy, metso, huuhkaja ja helmipöllö pesivät alueella. Eikä sovi unohtaa liito-oravaa, jonka papanoita voi löytyä pesäpuiden juurelta, eritoten vanhojen haapojen.

Vällyhoilo on mittasuhteiltaan varsin laaja ja kanjoni on useamman kilometrin pituinen, leviten Rutalahdessa ja Viisarimäessä leveämmäksi laaksoksi. Suurin osa Joutsan harjuista, reittivesistöistä ja murroslaaksoista on luode-kaakko suuntaisia. Harjujen hiekka-aines on varsin karkeaa, sillä vesi ja muinaiset jäätikkövirrat ovat todennäköisesti huuhdelleet hienon maa-aineksen pois, ja ne ovat kasaantuneet järviin ja jokien suistoihin savikkoalueiksi.

Jarmo Vacklin

Sammakkolampi sijaitsee Kamavuoren ja Vällyvuoren jylhissä maisemissa.

Vällyhoilon pohjalla virtaa rehevärantainen Veivuulamman kaunis puro, joka on osittain luonnonsuojelualuetta. Vesi tulee osaksi Veivuulamminsuolta ja on hieman humuksen värjäämää.